

АНАЛІЗ ФЕНОМЕНА “КУЛЬТУРА ПРОФЕСІЙНОГО ДІАЛОГУ” В ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ

У статті розкрито питання, пов'язані з трактуванням понять “діалог”, “культура діалогу”, “культура професійного діалогу”. Розглянуто проблеми формування культури професійного спілкування майбутніх медиків під час навчання у виші.

Ключові слова: діалог, культура діалогу, культура професійного діалогу, формування.

Сучасна реформа системи охорони здоров'я, запровадження страхової медицини, інтеграція України в європейське співтовариство потребують удосконалення системи медичної освіти з метою підготовки фахівців, які відповідали б світовим стандартам. Підвищення якості підготовки та виховання фахівців з охорони здоров'я потребує перегляду психолого-педагогічних засад діяльності вищих медичних навчальних закладів, запровадження сучасних концепцій і підходів, посилення акценту на формуванні культури професійного діалогу майбутніх медиків. Останнє покладено на дисципліни гуманітарного циклу, мета якого полягає в підвищенні рівня загальної культури особистості шляхом формування в студентів наукового світогляду й творчого мислення; реалізації професійної спрямованості змісту освіти; розкриття гуманітарних аспектів професійних знань і діяльності; створення умов для розвитку особистісних та професійних комунікативних якостей студентів-медиків.

У сучасних складних умовах поряд зі зростанням потреби висококваліфікованих медиків гостро постає проблема недостатнього рівня сформованості комунікативної складової їх професійної компетенції. Розвиток професійних навичок діалогічного спілкування, формування культури діалогу в процесі фахової комунікації, виховання професійної практичної компетентності особистості, яка володіє культурою поведінки й спілкування, – складові процесу професійної підготовки медичних працівників.

Формування культури професійного спілкування – цілісний педагогічний процес, який включає діалогізацію навчання, створення відповідного соціокультурного середовища та науково-методичне забезпечення процесу формування й розвитку культури професійного спілкування, необхідною умовою якого є розвиток суб'єкт-суб'єктної взаємодії, що стане запорукою майбутньої співпраці лікарів зі своїми пацієнтами.

Мета статті – розглянути культуру професійного діалогу як основну характеристику якості фахового спілкування майбутніх медичних працівників.

Для розуміння її сутності звернемося до визначення понять “діалог”, “культура діалогу”, “культура професійного діалогу”.

Діалогічність – одна з основних ознак спілкування медичних працівників (спілкування з пацієнтами, з колегами, з близькими хворих тощо), відтак культура діалогу, володіння вміннями й навичками діалогічної взаємодії в мотиваційній, пізнавальній, діяльнісній, почуттєвій і комунікатив-

ній сферах є найважливішою характеристикою якості професійної підготовки студентів-медиків.

Діалог – це не просто мовленнєвий контакт, не тільки обмін думками двох людей, а й надзвичайно серйозний і відповідальний процес, оскільки соціально-психологічна сфера відносин учасників діалогу передбачає визнання рівності їх прав. У процесі діалогу висловлювання його учасників стають соціологічною категорією, бо діалог – це врахування думок і уявлень учасників суспільного процесу.

Феномен діалогу був і є предметом вивчення філософів, культурологів, лінгвістів, літературознавців, мистецтвознавців, соціологів, психологів, педагогів, які досліджували різні його аспекти: загальнолюдська реальність, форма людської свідомості та самосвідомості (М. Бахтін, М. Бубер та ін.); природа діалогу та діалогічність мислення (В. Біблер, Л. Віготський, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн, О. Соколов та ін.); рольова діалогічна взаємодія в комунікації (А. Добрович, В. М'ясищев, Я. Яноушек та ін.); психологічні аспекти діалогу (О. Бодальов, Г. Ковальов, К. Роджерс, А. Хараш та ін.); діалог у педагогічному спілкуванні (Г. Балл, І. Глазкова, Л. Зазуліна, В. Кан-Калик, Г. Ковальов, О. Киричук, С. Копилов, В. Кушнір, В. Семиченко та ін.); особливості, структура, функції діалогу (М. Бахтін, М. Біблер, В. Кучинський та ін.); проблеми медичної етики та деонтології (М. Петров, В. Попов, Н. Попова та ін.).

Аналіз наукової літератури свідчить, що серед науковців, педагогів-практиків єдиного підходу до тлумачення поняття “діалог” немає. Це призводить до неоднозначного трактування сутності діалогу та діалогічної культури, шляхів її формування і, як результат, низької ефективності формування культури професійного діалогу в сучасній вищій школі.

Так, М. Бахтін, В. Біблер, Л. Баткін, В. Берков та інші науковці визначають діалог як основу людського взаєморозуміння; Е. Сайко, І. Яковенко, А. Пилипенко та ін. – як особливий соціокультурний феномен, засіб спілкування й відтворення суб'єктів культури; С. Белова – як спосіб вирішення гуманітарних проблем, у результаті чого відбувається співвідношення різних поглядів, різних контекстів мислення; В. Сериков – як специфічне соціокультурне середовище, що створює сприятливі умови для набуття особистістю нового досвіду, переоцінки цінностей [5].

М. Каган акцентує увагу на тому, що поняття “діалог” використовують у двох аспектах – побутовому (розмова двох осіб) та науково-філософському (інформаційна взаємодія людей як суб'єктів незалежно від мовних або інших семіотичних засобів, метою якої є підвищення ступеня їх духовної спільності або досягнення цієї спільності). Він зазначає, що в першому розумінні діалог ніякого педагогічного значення не має, оскільки будь-яке спілкування викладача й студента є їх співбесідою – обміном репліками відомою їм мовою, за участю різноманітних засобів (паралінгвістичних, графічних, звукоінтонаційних та ін.) [3, с. 217].

Особливий інтерес, на нашу думку, становить філософський підхід до розуміння проблеми діалогу, висловлений В. Степиховою. Підкреслюю-

чи специфічну роль діалогу (“взаємне слухання один одного, відсутність взаємної корекції, тільки самокорекція”), автор зазначає, що діалог – це рівність позицій, де немає домінування однієї людини над іншою.

В. Степіхова зосереджує увагу на п’яти основних компонентах, які необхідно враховувати в організації діалогічної взаємодії: структура діалогу, його основні функції, правила ведення, джерела діалогу, основи загальних принципів інтерпретації контексту [4, с. 117].

О. Тармаєва розглядає діалог як особливий рівень комунікативного процесу, що відповідає потребі людини в глибокому особистісному контакті; як організацію особливих комунікативних взаємозв’язків у освітньому процесі, які сприяють розв’язанню завдань розвитку та становлення комунікативної культури майбутнього фахівця. Під комунікативною культурою вона розуміє здатність встановлювати й підтримувати контакти з іншими людьми на основі внутрішніх ресурсів, необхідних для побудови ефективної комунікативної дії в ситуаціях міжособистісного спілкування [4, с. 203].

На нашу думку, мета діалогу – знайти правильне й оптимальне вирішення проблеми, зіставити різні погляди, ідеї, думки та підходи. Володіння мистецтвом діалогічного спілкування є однією з основних професійних рис майбутнього лікаря. Діалог – це співтворчість, продукт взаємодії співрозмовників. Запорукою успішної діалогічної ситуації є толерантність, емпатія, повага до партнерів по діалогу, визнання їх права на власне бачення проблеми. Володіння засобами управління діалогом є необхідною умовою професійної діяльності медичних працівників.

Діалог неможливий без формування культури спілкування. М. Бахтін широко використовує поняття діалогу: як основу людської свідомості, загальну сутність гуманітарного мислення; всеохопний діалог, за концепцією М. Бахтіна, визначає особливості культури, сенс буття людини, суспільних відносин. Сьогодні в медичній сфері володіння мистецтвом діалогічного спілкування є конче необхідним, оскільки діалог є основою людського взаєморозуміння.

Культура діалогу полягає в досконалому володінні комунікативними навичками, вмінні будувати конструктивний, якісний, цивілізований діалог, що є ознаками культури спілкування й професійної культури загалом. Ми розглядаємо культуру діалогу як основну характеристику якості професійного спілкування. Високий рівень культури діалогу є адекватним відображенням суб’єкт-суб’єктного характеру в професійному спілкуванні.

Культура діалогу передбачає вміння слухати, ставити запитання, аналізувати відповідь, зрозуміти іншого, бути уважним, спостережливим, встановлювати контакт, бачити й зрозуміти реакцію аудиторії, передавати своє ставлення до того, про що йдеться, зацікавити, захопити поясненням, орієнтуватися в обстановці.

Зроблений нами аналіз розгляду дослідниками сутності поняття “культура діалогу” дає можливість зробити висновки, що в межах культурологічного підходу вивчення діалогу реалізує своє пряме навчально-виховне значення: ставлення до іншої людини як до цінності, розуміння партнерами один одного, взаєморозуміння, взаємовплив, відкритість, доб-

розичливість, взаємна довіра, толерантність, гуманізація відносин, вміння організувати комунікабельну діяльність у формах, закріплених у правилах і нормах культури поведінки, вироблених суспільством.

Культура діалогічного мовлення фахівця є не лише відображенням його вихованості, інтелігентності, чистоти помислів та вчинків, а й визначає в цілому культуру його праці та що особливо важливо, культуру відносин у щоденному спілкуванні в найрізноманітніших сферах.

Володіння культурою професійного діалогу – важлива умова успіху та фахового зростання. Висока культура мовлення медика – це досконале володіння професійною мовою; дотримання норм літературної мови; точність, ясність, чистота, багатство й доречність мовлення, а також дотримання правил мовленнєвого етикету в професійній діяльності.

Процес формування професійної культури діалогу під час навчання у вищих медичних закладах освіти досить складний та включає такі основні компоненти:

- засвоєння професійної медичної лексики й термінології;
- досконале володіння сучасною українською та іноземною мовою;
- прищеплення студентам-медикам навичок роботи зі словниками, довідниками;
- формування вмінь сприймання, відтворювання й створення фахових текстів різних видів і стилів;
- моделювання мовленнєвих ситуацій, які виникатимуть у майбутній професійній діяльності;
- знання етикетних мовних формул і вміння ними користуватися в професійному спілкуванні;
- вміння знаходити, вибирати, сприймати, аналізувати та використовувати інформацію профільного спілкування;
- боротьба з мовленнєвою неохайністю в спілкуванні;
- уміння оцінювати комунікативну ситуацію швидко й на високому професійному рівні приймати рішення та планувати комунікативні дії.

Свідченням того, що культура ведення професійного діалогу сформована, є наявність таких ознак:

- зацікавленість у тому, щоб діалог відбувся;
- свідоме бажання обміну інформацією, думками, аргументацією;
- дотримання рівноправності всіх учасників діалогу при толерантному ставленні до опонента;
- здатність до співпраці в діалозі під час пошуку вирішення проблеми чи розвитку ідеї;
- емпатія;
- коректність з погляду загальної та мовленнєвої культури;
- отримання особистістю в діалозі імпульсу для подальшого розвитку [1, с. 360].

Висновки. Отже, формування культури фахового діалогу передбачає не лише мовну освіту, метою якої є розвиток комунікативної компетенції студента, а також розвиток загальної та професійної культури поведінки. Майбутні

лікарі повинні навчитися знаходити в кожному випадку таку форму спілкування, яка була б переконливою саме для цього пацієнта. Спілкування з пацієнтом у медичній сфері відбувається переважно у вигляді діалогу, під час якого співрозмовники обговорюють скарги, тілесні відчуття, душевний стан, лікування, результат хвороби, діагноз. Спілкування лікаря й пацієнта має бути не простою передачею інформації, а виробленням загального сенсу, взаєморозуміння, побудови діагностичної та лікувально-реабілітаційної бесіди, єдиної думки з приводу лікування. Культура професійного діалогу – це візитна картка майбутнього фахівця. Те, як лікар говорить, як володіє мистецтвом слова, свідчить про рівень його загальної та професійної культури.

Список використаної літератури

1. Амеліна С. М. теоретико-методичні основи формування культури діалогу у студентів аграрних вищих навчальних закладів : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / С. М. Амеліна ; Дніпропетровський державний аграрний університет. – Донецьк, 2007. – 399 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 376 с.
3. Каган М. С. Философия культуры / М. С. Каган. – Санкт-Петербург : Петрополис, 1996. – 414 с.
4. Диалог в образовании [Электронный ресурс] // Сборник материалов конференции. Серия “Symposium”. – Режим доступа: <http://anthropology.ru>.
5. Современный словарь по педагогике / [сост. Е. С. Рапацевич]. – Минск : Современное слово, 2001. – 928 с.

Стаття надійшла до редакції 26.08.2014.

Орел-Халик Ю. В. Анализ феномена “культура профессионального диалога” в педагогической науке

В статье раскрываются вопросы, связанные с трактовкой понятия “диалог”, “культура диалога”, “культура профессионального диалога”. Рассматриваются проблемы формирования культуры профессионального общения будущих медиков во время учебы в вузе.

Ключевые слова: диалог, культура диалога, культура профессионального диалога, формирование.

Orel-Khaliq Yu. Analysis of the Phenomenon of the “Culture of Professional Dialogue” in Pedagogical Sciences

The article is dedicated to the question of “dialog”, “culture of dialog” “culture of professional dialog” and to analyses of ways of professional culture formation of medical students.

The formation of culture of professional dialogue involves not only language education, which is aimed at the development of student’s speaking competence but also at the development of general and professional culture. Future doctors should learn to find in each case a form of communication that should be suitable for the definite patient.

Doctors talk with their patients in the form of a dialogue in which they discuss complaints, fillings, mental conditions, treatment and outcome of the disease, the diagnosis. In the process of communication doctors should transfer all necessary information to their patients and help the munder stand the peculiarities of diagnosis and medical ways of rehabilitation. During the conversation both the physician and the patient must work out a single point of view about treatment. Culture of professional dialogue is a business card of the future specialist. The manner the doctor communicates shows the level of general and professional culture of the specialist.

Key words: dialogue, the culture of dialogue, culture of professional dialogue, formation.